

SOSIAALI- JA TERVEYSVALIOKUNNAN MIETINTÖ 7/2002 vp

Hallituksen esitys laiksi sukupuolen vahvistamisesta eräissä tapauksissa ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 2 päivänä toukokuuta 2001 lähettänyt sosiaali- ja terveysvaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen laiksi sukupuolen vahvistamisesta eräissä tapauksissa ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 56/2001 vp).

Lausunto

Sosiaali- ja terveysvaliokunnan pyynnöstä laki-valiokunta on antanut asiasta lausunnon (LaVL 3/2002 vp), joka on otettu tämän mietinnön liitteeksi.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- lakimies Päivi Kaartamo, sosiaali- ja terveysministeriö
- lainsäädäntöneuvos Markku Helin, oikeusministeriö

- lainsäädäntöneuvos Kimmo Hakonen, sisäasiainministeriö
- dosentti Martti Lindqvist, Valtakunnallinen terveydenhuollon eettinen neuvottelukunta
- ylilääkäri Eira Hellbom ja ylijohtaja Eila Uotila, Terveydenhuollon oikeusturvakeskus
- ylitarkastaja Juha Lempinen, Väestörekisterikeskus
- puheenjohtaja Tiia Aarnipuu, Seksuaalinen tasavertaisuus SETA ry
- diplomi-insinööri Tara Koivisto, Transtuki-piste
- hallituksen varajäsen Jiri Taleva, Trasek ry
- lastenpsykiatri Matti Brummer
- psykiatri Veronica Pimenoff.

Lisäksi valiokunta on saanut seuraavien tahojen kirjalliset lausunnot

- Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia
- Suomen Henkikirjoittajayhdistys ry.

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki sukupuolen vahvistamisesta eräissä tapauksissa. Laissa säädettäisiin edellytyksistä, joiden perusteella transseksuaalisen henkilön oikeudellinen sukupuoli voidaan muuttaa vastaamaan hänen omaa käsitystään sukupuolestaan, sekä sukupuolen muuttamisen oikeudellisista vaikutuksista.

Maistraatti voisi vahvistaa täysi-ikäisen henkilön sukupuolen hänen omasta hakemuksestaan, jos hän esittää lääketieteellisen selvityksen siitä, että hän pysyvästi kokee kuuluvansa vastakkaiseen sukupuoleen ja että hän elää tämän mukaisessa sukupuoliroolissa. Henkilön tulisi lisäksi olla steriloitu tai muusta syystä lisäänty-

miskyvytön, eikä hän saisi olla avioliitossa tai virallistetussa parisuhteessa.

Steriloimislaissa otettaisiin huomioon steriloimiseen ryhtyminen sukupuolen vahvistamista edeltävänä toimenpiteenä. Kastroimislaki ehdotetaan kumottavaksi. Terveydenhuollon

oikeusturvakeskuksesta annetusta laista poistettaisiin maininnat kastroimisasioista ja niitä käsittelevästä lautakunnasta.

Lait ovat tarkoitetut tulemaan voimaan mahdollisimman pian niiden tultua hyväksytyksi ja vahvistetuksi.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Yleisperustelut

Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella valiokunta pitää esitystä tarpeellisena ja tarkoituksenmukaisena. Valiokunta puoltaa lakiehdotuksen hyväksymistä seuraavin huomautuksin ja muutosehdotuksin.

Lakiehdotus transseksuaalin oikeudellisen sukupuolen vahvistamisesta sekä sukupuolen muuttamisen oikeudellisista vaikutuksista on tarpeellinen transseksuaalien oikeuksien turvaamiseksi, nykyisten ongelmien vähentämiseksi sekä heidän yhteiskuntaan sopeutumisensa helpottamiseksi. Lain säätämällä voidaan toteuttaa perustuslaissa julkiselle vallalle asetettua velvoitetta perus- ja ihmisoikeuksien turvaamisesta. Eduskunnan oikeusasiamies on viimeisen 10 vuoden aikana tehnyt kaksi esitystä sosiaali- ja terveystieteiden ministeriölle lainsäädännön aikaansaamiseksi ja pitänyt lakia kiireellisesti toteutettavana.

Ehdotettu laki paitsi lisää potilaiden yhdenvertaista kohtelua myös selkiyttää maistraattien toimintaa, kun sukupuolen vahvistamiselle säädetään yhtenäiset edellytykset ja määritetään nykyistä selkeämmin ajankohta, jolloin sukupuolen vahvistaminen on mahdollista.

Sukupuolen vahvistamisen lääketieteellisistä edellytyksistä

Lakiehdotuksen mukaan väestötietojärjestelmään merkityn sukupuolen vahvistaminen vastakkaiseksi edellyttää, että henkilö esittää lääketieteellisen selvityksen siitä, että hän pysyvästi kokee kuuluvansa vastakkaiseen sukupuoleen ja että hän elää tämän mukaisessa sukupuoliroolis-

sa. Transseksuaalisuus on kansainvälisen tautiluokituksen (WHO:n ICD) mukainen psykiatrinen häiriö. Keskeistä transseksuaalisuudessa on ristiriita psyykkisesti koetun ja fyysisen sukupuolen välillä, jolloin henkilöllä on pysyvä vakaumus kuulumisestaan vastakkaiseen sukupuoleen ja voimakas halu muuttaa sukupuolista asemaa elääkseen siten, että hänen ulkoinen olemuksensa vastaa hänen mielikuvaansa itsestään. Taudin etiologia on useiden muiden psykiatristen tautien ja häiriöiden tavoin runsaasta tutkimuksista huolimatta selvittämättä. Lääketieteessä on vakiintunut häiriön hoito- ja kuntouttamismuotoja, joilla potilaan kärsimystä voidaan lieventää ja hänen toimintakykyään voidaan parantaa.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan transseksuaalisuuden diagnostiikka ja hoito on pitkäkestoista ja moniongelmaista. Diagnostisessa tutkimuksessa paneudutaan tutkittavan kehityshistoriaan, sukupuoli-identiteetin kehitykseen ja elämäntilanteeseen. Yksilöllisten ja perhehaastattelujen lisäksi käytetään psykologisia testauksia diagnoosin varmistamiseksi.

Diagnoosia seuraa puolitoista—kaksi vuotta kestävä käytännön testi, jonka aikana voidaan aloittaa hormonihoidon, pukeutuminen vastakkaisen sukupuolen vaatteisiin ja uuden roolin harjoittelu käytännössä. Sukupuolen korjausleikkauksia tehdään vasta psykiatristen tutkimusten, hormonihoidon aloituksen ja tosielämän kokeen jälkeen. Henkilön juridisen sukupuolen vahvistaminen ajoittuu käytännössä vaiheeseen, jossa diagnoosi on varmistettu ja lisääntymiskyvyttömyys todettu ja vastakkaisen sukupuolen roolissa eläminen ja hormonihoidot jatkuvat tosielämän kokeen jälkeen. Potilas voi hakea vah-

vistamista vasta saatuaan lausunnon edellä luetelluista seikoista.

Ehdotuksessa ei aseteta sukupuolen vahvistamisen edellytykseksi sukupuolen korjausleikkauksia. Tämä on valiokunnan näkemyksen mukaan perusteltua, koska hoitotoimet määräytyvät potilaalle niistä saatavan hyödyn perusteella tai muilla hoidollisilla kriteereillä. Kaikki potilaat eivät hyödy kirurgisista toimista tai eivät tarvitse niitä elämäntilanteensa parantamiseksi, tai muut sairaudet saattavat estää hoitojen toteuttamisen. Lisäksi sukupuolielinkirurgiaa suorittavalta edellytetään monipuolista osaamista urologiasta, gynekologiasta ja plastiikkakirurgiasta. Tällainen osaaminen on meillä yksittäisten henkilöiden varassa. Koska leikkauksiin liittyy paitsi yleisiä myös yksilöllisiä riskejä, ei lainsäädännöllä ole tarkoituksenmukaista vaatia niihin ryhtymistä.

Hoidon järjestäminen

Valiokunnalle esitetyn asetusluonnoksen mukaan edellytetään, että diagnostiikasta ja hoidosta vastaa tähän perehtynyt moniammatillinen työryhmä, jota johtaa psykiatrian erikoislääkäri. Diagnostiikan ja hoidon oikeellisuuden varmistamiseksi hoidot tullaan keskittämään kahteen yliopistosairaalaan (Helsinki ja Tampere). Sukuelinkirurgiset leikkaukset tullaan jatkossa suorittamaan vain Helsingin yliopistollisessa sairaalassa.

Valiokunta pitää suunniteltua hoidon keskittämistä perusteltuna tarvittavan asiantuntemuksen ja sen jatkuvan karttumisen turvaamiseksi. Diagnostiikan harvinaisuuden vuoksi on kuitenkin turvattava työryhmien välinen yhteistyö, konsultointi ja jatkuva itsearviointi.

Esitetyn asetusluonnoksen mukaan lain edellyttämän lääketieteellisen selvityksen laatii potilasta tutkivan ja hoitavan sairaalan psykiatrian erikoislääkäri. Lisäksi toisen sairaalan psykiatrian erikoislääkäriin tulee tapaamalla potilas henkilökohtaisesti selvittää, että sukupuolen vahvistamisen lääketieteelliset edellytykset täyttyvät. Lausunnon lääketieteellisten edellytysten täytymisestä tulee olla molempien psykiatrian erikoislääkäreiden yhteisesti allekirjoittama. Näin

ollen, kun vaadittavan diagnoosin saaminen edellyttää kahden eri hoitoyksikössä työskentelevän psykiatrian erikoislääkäriin tutkimusta, tulee Suomessa olla vähintään kaksi tutkimusyksikköä.

Potilasmäärien pienuudesta johtuen riittävän käytännön ammattitaidon saavuttaminen ja ylläpito saattaa erityisesti kirurgisten toimenpiteiden osalta vaatia hoidon edelleen keskittämistä siten, että on perusteltua kehittää pohjoismaista yhteistyötä asiantuntevan hoidon turvaamiseksi.

Avioliittoa ja rekisteröityä parisuhdetta koskeva edellytys

Sukupuolen vaihtamisen edellytyksenä on myös selvitys siitä, että hakija on steriloitu tai muusta syystä lisääntymiskyvytön. Lisäksi edellytyksenä on, että hakija on täysi-ikäinen, Suomen kansalainen tai että hänellä on kotipaikka Suomessa eikä hän ole avioliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa. Valiokunta pitää vaatimuksia perusteltuina muutoin, mutta avioliittoa koskevan edellytyksen osalta valiokunta katsoo lakivaliokunnan tavoin, että vaatimus tuntuu kohtuuttomalta niiden henkilöiden kannalta, jotka ovat avioliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa ja jotka haluavat jatkaa suhdettaan, vaikka toinen hakee sukupuolen vahvistamista. Selvitysten mukaan transseksuaalit ovat useammin naimattomia kuin väestö keskimäärin, lisäksi osa liitosta jo hoitoprosessin aikana päätyy eroon. Valiokunta katsoo, että tapausten harvalukuisuudesta huolimatta olisi lainsäädännössä kunnioitettava parisuhteen jatkuvuutta ja mahdollistettava parisuhteen jatkuminen oikeudellisena instituutiona myös muutetun sukupuolen vahvistamisen jälkeen.

Lakivaliokunta on lausunnossaan todennut, että säännös, jonka mukaan vahvistamisen edellytyksenä on, ettei henkilö ole avioliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa, on asianmukainen nykyisen henkilöoikeudellisen sääntelyn johdonmukaisuuden kannalta. Avioliitto on miehen ja naisen välinen ja rekisteröity parisuhde samaa sukupuolta olevien henkilöiden oikeussuhde. Lakivaliokunta pitää tärkeänä, ettei sukupuolen vahvistaminen muuta tätä järjestelyä eli kyse on

erillisistä instituutioista. Lakivaliokunta toteaa kuitenkin, ettei lainsäädännön johdonmukaisuus edellytä niin yksioikoista ratkaisua kuin hallituksen esityksessä ehdotetaan. Tämän vuoksi lakivaliokunta ehdottaa, että lakiehdotusta täydennetään säännöksillä avioliiton muuntumisesta sukupuolenvahvistamisen yhteydessä rekisteröidyksi parisuhteeksi ja rekisteröidyn parisuhteen muuntumisesta avioliitoksi. Sosiaali- ja terveystieteiden valiokunta pitää ehdotusta kannatettavana erityisesti siitä syystä, että niissä sinänsä harvialueilla tapauksissa, joissa osapuolet haluavat jatkaa liittoaan, turvattaisiin suhteen jatkuvuudelle perustuvien oikeusvaikutusten säilyminen, ja esittää mainitun säännöksen lisäämistä lakiin.

Potilaan läheisten tukeminen

Valiokunta on esityksen käsittelyn yhteydessä kiinnittänyt huomiota potilaan läheisten, erityisesti alaikäisten lasten asemaan. Valiokunta toteaa, että potilaalle yksilöllisesti kuuluva oikeus hoitoon ei ole riippuvainen hänen siviilisäädystään tai vanhemmuudestaan. Vanhemman hoidolla ja kuntoutuksella, hänen kärsimyksensä lievittämisellä ja fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen toimintakykynsä parantamisella voidaan helpottaa myös lapsen tilannetta.

Valiokunta pitää samalla tärkeänä korostaa, että potilaalle annettavan psykologisen tuen lisäksi tukea tulisi antaa hänen läheisilleen ja erityisesti alaikäisille lapsilleen. Psykiatrisesta ja somaattisesta sairaanhoidosta tiedetään, että vanhemman sairaus voi merkittävästi vaikuttaa varsinkin pieneen tai murrosikäiseen lapseen. Palvelujärjestelmämme haasteena siten yleisemminkin on, miten vaikeasta sairaudesta kärsivien vanhempien lapsia pystytään psyykkisesti ja sosiaalisesti tukemaan.

Ulkomaisen päätöksen tunnustaminen

Lakivaliokunta on lausunnossaan kiinnittänyt huomiota siihen, ettei lakiehdotuksessa ole säännöksiä vieraassa valtiossa tehdyn sukupuolen vahvistamista koskevan päätöksen tunnustamisesta. Tämä merkitsee sitä, ettei ulkomailla tehtyä ratkaisua tunnusteta, vaan asia olisi käsitel-

tävä Suomessa uudelleen. Lakivaliokunnan mukaan menettely ei vastaa kansainvälisyksitysoikeudellisen sääntelyn lähtökohdana olevan vieraassa valtiossa asianmukaisesti muotoutuneen oikeussuhteen suojaamisen tavoitetta. Tämän lähtökohdan mukaisten säännösten perusteella Suomessa tunnustetaan laajalti ulkomaisia muun muassa nimeä, huoltajuutta, avioliittoa ja rekisteröityä parisuhdetta koskevia ratkaisuja. Lakivaliokunta katsoo, että lakiehdotusta on täydennettävä säännöksellä vieraassa valtiossa tehdyn oikeudellisen sukupuolen vaihtamista koskevan ratkaisun tunnustamisesta. Tämän perusteella sosiaali- ja terveystieteiden valiokunta esittää mainitun säännöksen lisäämistä lakiin.

Väestötietojen luovuttaminen

Väestötietolain 6 luvussa säädetään väestötietojärjestelmässä olevien tietojen julkisuudesta ja luovuttamisesta. Väestötietojärjestelmään merkittyjen vahvistettua sukupuolta koskevien tietojen lisäksi voidaan luovuttaa myös aikaisemmat esimerkiksi henkilötunnusta ja etunimeä koskevat tiedot. Lakivaliokunta pitää välttämättömänä, että väestötietolain luovuttamista koskevia säännöksiä tältä osin uudistetaan.

Sosiaali- ja terveystieteiden valiokunnan saaman selvityksen mukaan luovuttamista koskevat säännökset käsitellään väestötietolain kokonaisuudistuksen yhteydessä. Tällöin myös sukupuolen vaihtokseen liittyvien tietojen luovuttaminen tarkastellaan laajemmassa yhteydessä.

Lakivaliokunta katsoo, että transseksuaalien sukupuolen vahvistamiseen liittyvien tietojen luovuttaminen tulee rajoittaa niihin tapauksiin, joissa se on erityisistä syistä välttämätöntä. Sosiaali- ja terveystieteiden valiokunta yhtyy lakivaliokunnan esittämään kantaan ja edellyttää, että säännösten uudistamiseen pikaisesti ryhdytään.

Yksityiskohtaiset perustelut

1. Laki sukupuolen vahvistamisesta eräissä tapauksissa

Lain nimike. Lakiehdotuksen perusteluista käy ilmi, että lakiehdotuksen tarkoituksena ei ole

säännellä niitä tilanteita, joissa tarve väestötietojärjestelmässä olevan sukupuolta koskevan merkinnän korjaamiseen johtuu siitä, että tiedon merkitsemisessä on tapahtunut virhe taikka henkilötunnus muusta syystä on muutettava sen vuoksi, ettei se vastaa biologista sukupuolta. Koska lakiehdotus tarkoittaa tapauksia, joissa henkilö haluaa sukupuolen vahvistamista transsukupuolisuutensa vuoksi, ehdottaa sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunta lakivaliokunnan esittämien tavoin, että lain nimike muutetaan vastaamaan selkeämmin sen soveltamisalaa.

1 §. Vahvistamisedellytykset. Pykälän 3 kohdan mukaan edellytyksenä on, ettei henkilö ole avioliitossa tai virallistetussa parisuhteessa. Eduskunta muutti hallituksen esityksen HE 200/2000 vp käsittelyn yhteydessä virallistetun parisuhteen sijasta instituution nimeksi rekisteröity parisuhde. Valiokunta ehdottaa tätä tarkoitettavan muutoksen tekemistä pykälän 3 kohtaan.

2 §. Poikkeaminen vahvistamisedellytyksistä. Pykälän 1 momentti sisältää poikkeussäännöksen 1 §:n 3 kohdan säännöksestä. Avioliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa oleva voidaan vahvistaa vastakkaiseen sukupuoleen kuuluvaksi, jos aviopuoliso tai rekisteröidyn parisuhteen toinen osapuoli antaa siihen henkilökohtaisesti suostumuksensa. Sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunta ehdottaa, että säädöstekstissä lakivaliokunnan esittämää täsmällisemmin ilmaistaisiin se, että toiselta osapuolelta tarvitaan oikeaan informaatioon perustuva suostumus. Näin toisen osapuolen tahdonilmaisu sisältää suostumuksen myös avioliiton tai parisuhteen muuttumiselle. Asian merkityksen vuoksi aviopuolison tai rekisteröidyn parisuhteen toinen osapuolen olisi annettava suostumus maistraatille henkilökohtaisesti. Riittävää ei siten olisi esimerkiksi kirjeitse tai muutoin lähetetyssä asiakirjassa annettu suostumus.

Pykälän 2 momentin mukaan avioliitto muuttuu rekisteröidyksi parisuhteeksi ja rekisteröity parisuhde vastaavasti avioliitoksi. Sana "muuttuu" ei merkitse sitä, että olemassa olleen oikeussuhteen vaikutukset katkeaisivat,

vaikka oikeussuhde muuttuu nimikkeeltään. Oikeussuhteen jatkuvuus on osapuolten kannalta merkittävää esimerkiksi sen vuoksi, että oikeus perhe-eläkkeeseen kuolleen osapuolen jälkeen riippuu useiden lakien mukaan siitä, että avioliitto (rekisteröity parisuhde) on solmittu ennen tiettyä ikää ja jatkunut tietyn ajan ennen edunjättäjän kuolemaa. Myös yleisen perhelainsäädännön kannalta suhteen jatkuvuudelle perustuva konstruktio on perusteltu osoittaessaan muun muassa sen, ettei vaihdoksen hetkellä synny oikeutta vaatia ositusta ja että suhteen kesto parisuhteen aikana purkautuessa ja toisen vaatiessa osituksen sovittelua lasketaan sen alusta eikä sukupuolen vaihdoksesta lukien, kuten lakivaliokunta lausunnossaan toteaa.

Pykälän 3 momentin mukaan merkintä avioliiton tai rekisteröidyn parisuhteen muuttumisesta tehdään väestötietojärjestelmään samassa yhteydessä kuin merkintä vahvistetusta sukupuolesta tehdään.

Lisätyn pykälän johdosta 2—5 pykälät muutuvat 3—6 pykäläksi.

7 §. Ulkomaisen päätöksen tunnustaminen. Pykälän mukaan vieraassa valtiossa vahvistettu päätös henkilön kuulumisesta vastakkaiseen sukupuoleen kuin mihin hänet on Suomen väestötietojärjestelmään merkitty on Suomessa pätevä ilman eri vahvistusta. Vieraassa valtiossa tehdyn sukupuolenvahvistamisen tunnustamisen edellytyksenä on, että päätös on lainvoimainen ja että henkilöllä on hyväksyttävä liittymä valtioon, jossa päätös on tehty. Tällainen liittymä on kansalaisuus tai asuinpaikka. Kansainvälisen yksityisoikeuden yleisiin oppeihin kuuluvan ordre public -periaatteen nojalla ulkomainen päätös voitaisiin silti jättää tunnustamatta, jos tunnustaminen johtaisi Suomessa oikeusjärjestyksen perusteiden vastaisiin tuloksiin.

Lisätyn pykälän johdosta lakiehdotuksen 6 pykälä muuttuu 8 pykäläksi.

2. Laki sterilisointilain 1 ja 4 §:n muuttamisesta

Sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunta ehdottaa lakiehdotuksen 4 §:n 1 momentin 4 kohtaan sisältyvän

valtuutussäännöksen täsmentämistä ja sen kirjoittamista selkeyden vuoksi omaksi momentikseen 4 §:ään.

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunta kunnioittavasti ehdottaa,

että 3. ja 4. lakiehdotukset hyväksytään muuttamattomina ja

että 1. ja 2. lakiehdotukset hyväksytään muutettuina (Valiokunnan muutosehdotukset).

Valiokunnan muutosehdotukset

1.

Laki

transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta (poist.)

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Vahvistamisedellytykset

Henkilö vahvistetaan kuuluvaksi vastakkaiseen sukupuoleen kuin mihin hänet on väestötietolaissa (507/1993) tarkoitettuun väestötietojärjestelmään merkitty, jos hän:

(1 ja 2 kohta kuten HE)

3) ei ole avioliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa; ja

(4 kohta kuten HE)

2 § (Uusi)

Poikkeaminen vahvistamisedellytyksistä

Sen estämättä, mitä 1 §:n 3 kohdassa säädetään, avioliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa oleva voidaan vahvistaa kuuluvaksi vastakkaiseen sukupuoleen kuin mihin hänet on väestötietojärjestelmään merkitty, jos aviopuoliso tai rekisteröidyn parisuhteen toinen osapuoli on maistraatin selostettua hänelle 2 momentissa

tarkoitettut seikat antanut henkilökohtaisesti maistraatille tähän suostumuksensa.

Kun sukupuoleen kuuluminen 1 momentissa tarkoitettussa tapauksessa vahvistetaan, avioliitto muuttuu ilman eri toimenpidettä rekisteröidyksi parisuhteeksi ja rekisteröity parisuhde vastaavasti avioliitoksi.

Muutos, jota 2 momentissa tarkoitetaan, merkitään väestötietojärjestelmään 3 §:ssä tarkoitettun merkinnän yhteydessä.

3 (2) §

Viranomaiset

(Kuten HE)

4 (3) §

Muutoksenhaku

(Kuten HE)

5 (4) §

Vahvistamisen oikeusvaikutukset

(Kuten HE)

6 (5) §

Valtuutussäännös

(Kuten HE)

7 § (Uusi)

kaiseen sukupuoleen kuin mihin hänet on Suomen väestötietojärjestelmään merkitty, päätöstä on pidettävä Suomessa pätevänä ilman eri vahvistusta, jos päätöstä tehtäessä henkilö oli sen valtion kansalainen tai hänellä oli asuinpaikka siinä valtiossa, jossa päätös tehtiin.

8 (6) §

Voimaantulo

(Kuten HE)

Ulkomaisen päätöksen tunnustaminen

Jos henkilö on vieraassa valtiossa vahvistettu lainvoimaisella päätöksellä kuuluvaksi vastak-

2.**Laki****steriloimislain 1 ja 4 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 24 päivänä huhtikuuta 1970 annetun steriloimislain (283/1970) 1 §:n 5 ja 6 kohta sekä 4 §, sellaisina kuin ne ovat, 1 §:n 5 ja 6 kohta laissa 125/1985 ja 4 § laeissa 87/1991 ja 1083/1992, sekä

lisätään 1 §:ään, sellaisena kuin se on mainitussa laissa 125/1985, uusi 7 kohta seuraavasti:

1 §
 (Kuten HE)

4 §

Steriloimiseen voidaan ryhtyä:

(1—3 kohta kuten HE)

4) 1 §:n 7 kohdassa tarkoitettussa tapauksessa kahden lääkärin päätöksellä (*poist.*).

(2 ja 3 mom. kuten HE)

Edellä 1 momentin 4 kohdassa tarkoitettua lääkärin päätöksen tarkemmasta sisällöstä voidaan säätää sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella. (Uusi 4. mom.)

Voimaantulosäännös
 (Kuten HE)

StVM 7/2002 vp — HE 56/2001 vp

Helsingissä 16 päivänä huhtikuuta 2002

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Marjatta Vehkaoja /sd	Marjaana Koskinen /sd
vpj.	Timo Ihamäki /kok	Juha Rehula /kesk
jäs.	Merikukka Forsius /vihr	Päivi Räsänen /kd
	Inkeri Kerola /kesk	Sari Sarkomaa /kok
	Niilo Keränen /kesk	Arto Seppälä /sd
	Valto Koski /sd	vjäs. Håkan Nordman /r.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Eila Mäkipää.

VASTALAUSE

Perustelut

Hallituksen esityksen 1. lakiehdotuksen 1 §:n 1 kohdan sanamuoto "kokee kuuluvansa" ei täytä sitä täsmällisyysvaatimusta, mitä lakitekstilta edellytetään. Kansainvälisessä sairausluokituksessa käytetään samaa sanamuotoa ja luokituksessa on lueteltu ne kriteerit, joilla transseksuaalisuus-diagnoosi voidaan tehdä. Lakiesityksessä näitä kriteerejä ei ole lueteltu, sen sijaan ne on tarkoitus esittää lain perusteella annettavassa asetuksessa.

Kun lakitekstin sanamuoto muutetaan kuuluvaksi "kuuluu vastakkaiseen sukupuoleen", tämä kuuluminen tulee osoittaa lääkärinlausunnolla, joka voidaan edelleen laatia työryhmätyön perusteella, kuten hallituksen esityksen perusteissa ja asetusluonnoksessa on esitetty. Tällöin lain soveltaja — tässä tapauksessa maistraatti — ei tutki hakijan subjektiivista kokemusta, vaan tutkii, onko lääkärinlausunnossa hakijan todettu kuuluvan vastakkaiseen sukupuoleen. Diagnostin tekeminen jää siten lääketieteellisen asiantuntemuksen varaan, kuten diagnoosien tuleekin jäädä.

Hallituksen esityksen 1. lakiehdotuksen 1 §:n 2 kohta poikkeaa voimassa olevan sterilointilain 1 §:n 2 kohdan periaatteesta. Siinä edellytetään steriloitavalta 30 vuoden ikää, ellei hänellä ole sterilointiin muita mainitussa momentissa lueteltuja syitä. Sukupuolen vaihtamisessa vaaditaan, että hakija on steriloitu tai muutoin hedelmätön. On perusteltua, että sterilointia haettaessa pysyttäydytään yhtenäisissä ikärajoissa. Niin ikään on arveluttavaa, jos sterilointiin mennään muuta väestöä nuorempana sillä perusteella, että henkilöllä on psyykkiseksi luokiteltava sairaus. Tässä ehdotetulla korjauksella myös sukupuolen vaihtaminen siirtyy kypsempään ikään ja esitetään nuoruudessa, 18-vuotiaana, tehtyjä kenties puutteellisesti harkittuja päätöksiä, jotka kuitenkin vaikuttavat merkittävästi koko tulevaan aikuiselämään. Tätä vastaava kor-

jaus esitetään myös 2. lakiehdotuksen 1 §:n 7 kohtaan.

Nuoren ihmisen sterilointi on koko hänen tulevaisuuteensa pysyvästi vaikuttava toimenpide, jollaisia tulisi välttää mahdollisimman pitkälle, erityisesti, kun on kyse psyykkiseksi sairaudeksi luokitellusta tilanteesta. Sterilointiin tulisi ryhtyä vain terveydenhuollon oikeusturvakeskukseen luvalla. Tätä tarkoittava muutos ehdotetaan 2. lakiehdotuksen 4 §:n 1 momentin 4 kohtaan.

Hallituksen esityksessä lasten asemaa sukupuolen vaihdoksen yhteydessä ei ole huomioitu. Toisen vanhemman muuttuminen sukupuoleltaan vastakkaiseksi on identiteettiään, myös sukupuoli-identiteettiään, muodostavalle lapselle asiantuntijalausuntojen mukaan hyvin stressaava ja ristiriitoja aiheuttava kokemus, jollaiselta yhteiskunnan tulee suojella lapsia kaikin mahdollisin keinoin. Tällainen altistus saattaa aiheuttaa lapselle vakavia psykiatrisia vaurioita, jotka ylittävät sen psyykkisen ongelman, joka transseksuaalille aiheutuu siitä, että sukupuolen vaihtamista lykätään, kunnes lapsi on riittävän ikäinen ja kypsä käsittelemään tapahtumaa. Tästä syystä 1. lakiehdotuksen 1 §:ään lisätään uusi 4 kohta ja aiempi 4 kohta siirtyy kohdaksi 5.

Laki rekisteröidystä parisuhteesta säädettiin koskemaan nimenomaan homo- ja lesbopareja. Mikäli avioliitto muuttuisi valiokunnan esityksen 1. lakiehdotuksen 3 §:n mukaisesti rekisteröidyksi parisuhteeksi tai päinvastoin, rekisteröity parisuhde rinnastettaisiin vahvasti avioliittoon, mikä ei ollut samaa sukupuolta olevien parisuhdetta koskevan lain tarkoitus. Samalla niin sukupuoltaan vaihtava kuin myös toinen puoliso leimattaisiin muuttuneeksi sukupuoliselta suuntautumiseltaan. Näiltä osin esityksen 1 §:n 3 kohta on perusteltu, eikä siihen tarvita poikkeussäännöstä. Mikäli molemmat osapuolet sukupuolen vaihtamisen jälkeen haluavat muuttuneissa oloissa jatkaa parisuhdetta, sen järjestä-

minen sukupuolen vaihtamisen jälkeen on toki mahdollista.

että 1. ja 2. lakiehdotukset hyväksytään muutettuina seuraavasti (Vastalauseen muutosehdotukset).

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että lakiehdotukset 3. ja 4. hyväksytään mietinnön mukaisina ja

Vastalauseen muutosehdotukset

1.

Laki

transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Henkilö vahvistetaan kuuluvaksi vastakkaiseen sukupuoleen kuin mihin hänet on väestötietolaissa (507/1993) tarkoitettuun väestötietojärjestelmään merkitty, jos hän:

1) esittää lääketieteellisen selvityksen siitä, että hän *kuuluu pysyvästi* vastakkaiseen sukupuoleen ja että hän elää tämän mukaisessa sukupuoliroolissa sekä siitä, että hänet on steriloitu tai että hän muusta syystä on lisääntymiskyvytön;

2) *on täyttänyt 30 vuotta;*

3) ei ole avioliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa; *(poist.)*

4) *ei ole alle 16-vuotiaan lapsen tai lasten huoltaja; ja (Uusi)*

(5 kohta kuten StVM:n 4 kohta)

2 §

(Poist.)

3—8 §

(Kuten StVM)

2.

Laki

steriloimislain 1 ja 4 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 24 päivänä huhtikuuta 1970 annetun steriloimislain (283/1970) 1 §:n 5 ja 6 kohta sekä 4 §, sellaisina kuin ne ovat, 1 §:n 5 ja 6 kohta laissa 125/1985 ja 4 § laeissa 87/1991 ja 1083/1992, sekä

lisätään 1 §:ään, sellaisena kuin se on mainitussa laissa 125/1985, uusi 7 kohta seuraavasti:

1 §

Steriloimiseen voidaan tämän lain säännöksiä noudattaen asianomaisen henkilön pyynnöstä ryhtyä:

— — — — —

(5 ja 6 kohta kuten StVM)

7) kun henkilö pysyvästi *kuuluu* vastakkaiseen sukupuoleen ja elää tämän sukupuolen mukaisessa roolissa *ja on täyttänyt 30 vuotta*.

4 §

Steriloimiseen voidaan ryhtyä:

(1 ja 2 kohta kuten StVM)

3) 1 §:n 5—7 kohdassa ja 2 §:ssä tarkoitettussa tapauksessa terveydenhuollon oikeusturvakeskukseen luvalla (*poist.*).

(4 kohta *poist.*)

(2 ja 3 mom. kuten StVM)

(4 mom. *poist.*)

Helsingissä 16 päivänä huhtikuuta 2002

Niilo Keränen /kesk
Inkeri Kerola /kesk

Juha Rehula /kesk
Päivi Räsänen /kd

